

tyn paketin toteutumisesta. Tietokoneet ja uusi tekniikka ovat tehneet mahdolliseksi pienkustannustoiminnan. Mutta vasta kun sivistyneet ihmiset, jotka osaavat sekä kääntää että harjoittaa kustannustoimintaa, aktivoituvat, alueella alkaa tapahtua. Suurilla kustannusnorsuilla nämä intressit eivät yhdy, vaikka kaikki osatekijät olisivatkin ole-

massa. Voitto ei ole riittävä mekanismi tuottamaan laadukkaita tiedekirjakäännöksiä systemaattisesti haravoiden, niin kuin Terra Cognita tekee.

Pietiläisen käännös on joustavaa ja luettavaa. Edellä on mainittu joitakin terminologisia ratkaisuja, jotka minusta olisivat ehkä vaatineet hieman enemmän mietintää. Samoin ei venä-

jän kieltä taitavallekaan lukijalle heti selviä, että chetwire tarkoittaa venäjän neljää. Mutta kun ajattelee miehen käännösvauhtia (vuodessa useita tällaisia vaativia teoksia, joissa terminologia vaatii erityistä selvittelyä), niin pienet puutteellisuudet voi antaa hyvin anteeksi, jos ne nyt ovat edes puutteellisuuksia.

Punaiset ja valkoiset muistot

PERTTI HEMÄNUS

Ulla-Maija Peltosen kirja on tutkimukseksi erikoinen. Tavallaanhan on normina yrittää jättää ainakin omat tunteet paljastamatta, mutta tämän opuksen tekijä ei tästä välitä. Tuloksena on teos, joka ainakin minua on koskettanut syvästi, mutta ei niin syvästi, että yhä olisin vain sen lumoissa.

Sota käytiin vuonna 1918 ja sen aloittivat punaiset, mikä on fakta. Kokonaan toinen kysymys on, riittääkö tuo yksinkertainen tosiasia ratkaisemaan, kumpi osapuoli oli oikeassa tai ”oikeassa”. Tunteitteni varassa voisin väittää, että sodan aloittajilla oli hallussaan eräänlainen syvempi oikeus; he tekivät teon, jonka he olisivat voineet tehdä jo aikaisemmin, ja ehkä heidän olisi pitänytkin toimia noin. En siis olisi pasifisti.

Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus asiassa. Arvostan esimerkiksi erään vasemmistoliiiton jäsenen pasifistista kantaa, jolla hänen mukaansa pystyttiin vihdoin kukistamaan verettömästi Etelä-Afrikan rasistisen diktatuurin

olemassaolo ja saattamaan maan myönteisen, tosin hyvin hitaalta näyttävän kehityksen tielle. Tuossa tapauksessa pasifismi toimi, eräissä muissa tapauksissa se ei ole toiminut, ikävä kyllä.

Vuoden 1918 Suomi oli luokkakayhteiskunta. Nykyistäkin Suomea on lupa kutsua samalla nimikkeellä, mutta tilanne on mutkikkaampi.

Moni muistanee Ilmari Kianon ehkä parhaan romaanin Punainen viiva ja sen etunimettömän kiihottajan Puntarpään, joka vakuutti onnen ajan alkavan ja köyhyyden loppuvan, kunhan kurjalisto äänestää. Se äänesti eikä mitään muutosta tapahtunut. Vuonna 1916 silloin vielä jakamatonta sosialidemokraattinen puolue saavutti eduskuntavaaleissa yksinkertaisen enemmistön. Eduskunta kuitenkin hajotettiin – miksi? Jotkut ovat epäilleet, että vaalien tulos oli porvaristollemme liikaa.

Ehkä tärkeämpi näkökohta on se, että Suomi itsenäistyi joulukuun 6. päivänä 1917. Venäjä

Ulla-Maija Peltosen
Muistin paikat
Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2003
330 s.

kuohui. Ajankohta houkutteli poliittisen järjestyksen vaihtamiseen meilläkin.

Toisaalta on kaiken aikaa muistettava, että sotatilannetta ei pidä liioitella. Jotkut ovat saaneet psyykkistä voimaa tekemällä niin, mutta itse taas muistuttaisin siitä, että laajat alueet Suomessa säilyivät kutakuinkin tai täysin rauhallisina.

Mikä sitten on kirjoittajan oma anti? Se on syvästi mieleenpainuva, jopa niin että joudun hillitsemään omia tunteitani. Muistutan kuitenkin siitä, että oikeushistorian professori Jukka Kekkosen laskelmien mukaan valkoiset surmasivat vastustaji-

aan seitsenkertaisen määrän verrattuna sodan aloittajien murhatoihin. Seitsenkertaisen, toistan vielä. Hän olisi voinut jatkaa tutkimustaan ja yrittää selvittää, lyhenikö esimerkiksi pitempään vankilassa istuneiden elin aika ja voitaisiinko sitäkin kutsua surmaksi. Tästä hän kuitenkin on luopunut.

Jonkinlaiseksi ”reiluksi sodaksi” voitaisiin varmaan kutsua tilannetta, jossa hyökkääjät ja puolustajat ovat vastakkain. Kyseessä olisi ollut miesten käymä kamppailu, johon muut eivät sekaantuisi. Vuoden 1918 sota ei ollut tällainen, kuten jo vaikkapa Väinö Linnan Pohjantähti-sarjasta muistamme. Adolf Halme oli vakaumuksellinen sosialidemokraatti ja yhtä vakaumuksellinen rauhan mies, joka halusi estää muitakin aloittamasta sotaa. Miten hänen kävi? Hänet teloitettiin ”kiihottajana”.

Peltosen välineenä ovat työväen muistelukerronnan aineistot. Ne ovat raskasta luettavaa, ei auta. Mieleeni ovat syöpyneet ennen muuta teloituskohdat, joiden edellä moni lähetti viimeisen tervehdyksen rakkaimmilleen; jotkut kohtasivat kuoleman virttä veisaten.

Mikähän oli pienin rike, mikä riitti valkoisille? Muistan Jämssä surmatun kirkkovaltuutetun siksi, että hän oli uskaltanut vastustaa papin palkankorotusvaatimusta. Pappien osuus oli yksioikoinen: yleensä he samastuivat valkoisiin, jopa raivokkaasti. Kirjassa esiintyy yksi kirkkoherra, joka ymmärsi myös punaisia. Jostakin muusta lähteestä olen lukenut, että yksi suomalainen hengenmies taisteli punaisten puolella ja antoi henkensä sorrettujen hyväksi.

Muistelukerronta on ollut runsasta ja jatkunut hyvin pit-

kään. Se on tarjonnut leskille ja orvoille mahdollisuuden saada helpotusta taakkaansa. Mukana on paljon kuvauksia valkoisten julmuudesta ja vain pari mainintaa voittaneen osapuolen edustajasta, joka kykeni tuntemaan edes vähäistä myötätuntoa miehensä ja isänsä menettäneitä kohtaan.

Myös valkoiset ovat muistelleet taisteluja ja heidän antamansa kuva on tietenkin päinvastainen. Siinä, missä punaiset korostivat valkoisten julmuutta, valkoiset taas maalailivat kuvia punaisten kauhistuttavuudesta. Noissa muistoissa on muutettavat muuttaen hyvin samantapaisia äänenpainoja. Erityisen pahalta tuntuu, että Peltosen mukaan huikeasti liioiteltuja tai suorastaan tekaistuja pahan kuvauksia ei koskaan korjailtu, saati peruutettu. Ne jäivät elämään pitkään.

Suomeen syntyi myös – ehkä myöhempää IKL:ää jotenkin ennakoiden – rasistinen äärioikeisto, joka vaati myös pahaa tekevämmille ”ali-ihmisille” surmia. Toisaalta tuon ajan Suomen porvarilliset johtajat, ennen muuta marsalkka C. G. E. Mannerheim, osoittivat malttia vaatimalla summittaisten ja mielivaltaisten teloitusten lopettamista. Tietävästi myöskään P. E. Svinhufvud ei osoittanut äärioikeistolaisia piirteitä. J. K. Ståhlberg tuomitsi niin punaisten aloittaman sodan kuin valkoisten tarpeettoman väkivallan.

Mistä oli kysymys? Koko sodassa tärkeimpiin kysymyksiin kohosi kysymys torpparien vapauttamisesta. Aiemmin se ei tullut kysymykseen, mutta sodan jälkeen se hoidettiin nopeasti pois. Oletan, että sen ja vain sen ansiosta entiset punaiset saatiin taistelemaan niin talvi-

kuin jatkosodassa urhoollisesti maansa puolesta. Mannerheim vielä lisäsi löylyä sanomalla, että olemme unohtaneet unen valkoisista ja punaisista.

Sitä paitsi talvi- ja jatkosota aloittivat muutosvaiheen, joka salli myös punaisille oikeuden muistella, kunnioittaa ja rakastaa omiaan.

Punaiset olivat pääosin ahkeaa ja taitavaa väkeä niin teollisuudessa kuin maataloudessa. Koko kirjoittamisen ajan miehesäni on pyörinyt yksi Väinö Linnan tragikoomisista kohtauksista; siinä ollaan jakamassa tuomioita heti sodan jälkeen. Laitan tähän suoran sitaatin Pohjantähden toisesta osasta (Porvoo: WSOY, 1971, s. 399):

”Joukon viimeisenä mennä kihnusti Mellola. Kun he pääsivät Yllön puutarha-aidan luokse, Mellola kuiskasi Yllön isännälle:

– Kuules Artturi...

Yllö jäi toisten huomaamatta, ja Mellola nyökkäsi päätään heihin päin, kääntyi polun viereen ja aukoi housujaan:

– Ollaan kusenivamme... olis pikkusen puhuttavaa... ei multa kyllä mitään tule... mutta etteivät huomaa... viitti kuiskutella. Minä vaan siitä Jokisen asiasta... Tuntuu toi Ranlunti kovasti tahtovan sen ampumista... Kyllä se minun puolestani sais kovasti mennä, mutta meillä ei muut kykene hoitaan konetta /.../

Yllö ajatteli vähän aikaa:

– Jääköön sitten jos niin on. Määrää hänen pakkotyöhön sinun takuus alla.

Mellola helpottui ja ähisi kävellessään Yllön perässä päära kennusta kohden.

– Kyllä minä hänelle palkan maksan... Ja ampuu hänen sitten josma toisen saan.”